

Karnevalska baština

Galerija "Laurus", Trg slobode 14, Lovran, 26. 01. - 16. 02. 2013.

Izložbeni salon "Izidor Kršnjavi", Trg m. Tita 11, Zagreb, siječanj 2014.

Izložba radova učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb
- grafički odjel i odjel za dizajn metala

Jeste li ikada u životu barem na jedan dan poželjeli biti netko drugi?

Pomisao o maskiranju čini se prilično primamljiva. Veljača je doba karnevala. Iako su danas sastavni dio zapadnog kršćanskog civilizacijskog kruga, karnevali su utemeljeni na običajima naroda još iz predkršćanskog doba. U prošlosti maske su imale važno mjesto u mnogim obredima i ritualima: pogrebnim, agrarnim i inicijacijskim te u vrijeme različitih svečanosti. Predstavljale su duhove predaka, prirode, kao i duhove poljodjelaca i ratnika. Nošene su na licu, na glavi, oko pasa ili vrata. Likovno gledajući, maske u prošlosti, kao i danas, često su kombinacija ljudskih i životinjskih obilježja te se izrađuju od drveta, prirodnih ili umjetnih vlakana, tkanine ili kože.

Tradicijsko maskiranje popularno je i u Hrvatskoj što dokazuje i činjenica da je na listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Ministarstvo kulture RH uvrstilo čak tri pokladna običaja u Hrvatskoj, a Godišnji pokladni ophod zvončara s područja Kastva, 2009., upisan je i na UNESCO-ovu reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva. Cilj je zaštita dobra od nestajanja ili uništenja, prenošenje i njegovanje te popularizacija tradicijskog maskiranja.

Za pokladne običaje u Hrvatskoj koristi se više naziva: karneval - u obalnim krajevima, fašnik - u središnjoj i sjevernoj Hrvatskoj, poklade ili mesopust u istočnim krajevima Hrvatske. Ovi običaji vuku korijene iz davnine, kada su se maskama i urnebesnim veseljem rastjerivale sile zla, prizivajući proljeće i slaveći rađanje novog života. Tijekom vremena, jačanjem gradova i građanstva, izvorni mesopusni običaji prizivanja proljeća i plodnosti, zadržavaju se samo u ruralnim sredinama, dok se u mediteranskim i srednje europskim gradovima razvija urbana inačica mesopusta, karneval s isključivom svrhom zabave i opuštanja.

Takav je i Riječki karneval. On je danas jedan od najvećih karnevala u Hrvatskoj, ima dugu tradiciju te objedinjuje elemente slavenskog folklor a i mitologije i europskih građanskih karnevala, posebice venecijanskog. Riječki karneval je poznat i po dječjoj karnevalskoj povorci među kojima su i nezaobilazni mali zvončari.

Tradicija karnevala u Splitu drugačija je po tome što su se ovom prigodom priređivali i maskirani plesovi po gradskim i plemićkim palačama, u čitaonicama i gradskom kazalištu, uz bučan vatromet i rakete. Uz zabavne igre i maskirane povorke na ulicama, Split je bio poznat i po raskošnom i bogatom osvjetljenju.

Tradicija Dubrovačkog karnevala seže u 14. stoljeće kad je vlada donijela proglas da je građanima dozvoljeno nacrtiti lice i preobući se u kakav lik ili osobu, uz zabranu nepriličnih maski. Sudionici bi na knežev poziv plesali kola, izvodili troskoke i veselo se bavljali uz trube i svirale. Početkom 20. stoljeća dubrovački karneval seli se u dvorce i palače vlastele, priređuju se raskošni plesovi pod maskama i bogate zabave, a puk veselo slavi na ulicama.

Fašnik u Samoboru, jedan je od najstarijih pokladnih svečanosti u Hrvatskoj i održava se u kontinuitetu gotovo dva stoljeća. Samobor u vrijeme fašnika postaje Fašnička Republika, a u duhu tradicije brojni se umjetnici na satiričan način osvrnu i na aktualnu društveno - političku situaciju. Na sam Fašnik održava se završna svečanost s fašničkom povorkom, proglašenjem

najboljih maski, suđenjem princu Fašniku i paljenjem njegove lutke kojom će se sljedeća godina osigurati od negativnih utjecaja.

Najpoznatiji Međimurski fašnik, već pola stoljeća, održava se u Čakovcu. Glavni događaj je fašnik na kojem se predstavljaju tradicijske maske: pikači, lafre, čaplje i ostale autohtone maske cijelog Međimurja. Nakon predstavljanja na pozornici i rastjerivanja zime, na glavnom trgu spali se Fašnik optužen za sve zlo protekle godine.

Mačkare Sutine i Neorića. Područje dalmatinskog zaleđa vrvi brojnim karnevalskim zbivanjima. Prema usmenoj predaji, mačkare su u ovim krajevima prisutne u kontinuitetu gotovo tri stoljeća, a 2010. uknjižene su u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Među mačkarama mučke krajine važnu ulogu imaju didi i babe, ali i pokladni svatovi s nevi stom, diverima i kumovima i vezir. Mačkare u ovom kraju osebujne su zbog barjaka visokog deset metara, nakićenog darovima kojim neudane djevojke darivaju barjaktare. Barjak je, na osobit način pripremljeno stablo jablana, čija se težina tijekom ophoda povećava, pa njegovo nošenje zahtijeva veliku vještinu i snagu barjaktara.

Najpoznatiji ophodnici stočarske pokladne magije u Hrvatskoj su zvončari, a područje Kastavštine najbogatije zvončarskim skupinama.

Halubajski zvončari su stara izvorna skupina iz istočnog dijela Kastavštine. Nekad davno ta je regija obilovala pasištima i ovcama. Kad bi pljusnula kiša, pastiri bi se sklanjali u kolibice od kamena, drva ili slame, zvane halube. Prema starijim pričama pastiri u proljeće navlačili ovčje kože i vješali oko struka kravla zvonca, odvrćajući tako zle sile od svojih stada. Neprestano zvoneći kroz guste neprohodne šume, vjerovali su da uroke zvonjavom uranjaju duboko u zemlju. U opremi sačuvali su zoomorfne maske s rogovima i velikim zvonom na leđima. Ta se maska, međutim, posljednjih pedesetak godina bitno promijenila: moderni materijali omogućili su da se maska, koja je više prijanjala uz glavu, razvije u masku velikih dimenzija. Uz Halubajske zvončare, djeluje još nekoliko skupina, primjerice iz Žejana i Grobnišćine.

Žejanski zvončari imaju više manjih zvona oko pojasa, lice im je otkriveno i na glavi nose klobuk sa zelenilom i papirnatim raznobojnim cvijećem - krabujosnica.

Grobnički dondolaši stalni su sudionici međunarodnog Riječkog karnevala. Nose karakterističnu odoru, crvenu kariranu flanel košulju, crne hlače, crne kožnate visoke cipele i debele bijele vunene čarape. Na glavi imaju ovčje krzno sa životinjskom lubanjom i rogovima - krabuja. Lice otkriveno i zacrnjeno čađom. Oko vrata crna marama. Ogrnuti su ovčjim krznom, a oko pojasa špagom su privezana tri velika zvona - dondolo. Kreću se u paru, međusobno se udarajući u veliko zvono koje svaki od njih nosi vezano na leđima.

Danas Zvončari predstavljaju čuvere običaja i tradicije. U vrijeme poklada ili mesopusta, bez obzira na vremenske prilike, obilaze u velikoj skupini sela svoga zavičaja prema davno utvrđenom rasporedu. Njihova je magijska funkcija danas u drugom planu. Svojim impresivnim scenskim nastupom prvorazredna su turistička atrakcija.

Zahtjevnost je izrada zvončarskih maski, pa je potrebno mnogo vremena, truda i zanatškog umijeća. Svaki zvončar ujedno je i kreator svoje maske, ona je njegova unikatna tvorevina po kojoj se u gomili može prepoznati. Upravo to je bila ideja vodilja koja je potaknula naše učenike da svaki sam, po uzoru na prave zvončare, kreiraju svoju originalnu zvončarsku masku.

Značajan dio ove izložbe zato je posvećen ovom i likovno i kulturno fascinantnom motivu. Kulturna i folklorna tradicija zvončara najznačajnija je karnevalska manifestacija u Hrvatskoj. To je potvrdila i krovna svjetska kulturna organizacija kada je 2009. godine godišnji pokladni ophod zvončara Kastavštine uvrstila na UNESCO-ovu listu nematerijalne baštine čovječanstva.

Početni impuls za ovu izložbu bilo je upoznavanje učenika s fenomenom zvončara.

Pokladni običaji održavaju se na samom završetku zime. Nekoć, kad su ljudi živjeli od zemlje, zima je bila doba mirovanja i preživljavanja na plodovima sačuvanim od ljetine.

Kako se zima približavala kraju, ljudi su postajali nestrpljivi u očekivanju da se prirodni ciklus ponovi. Trebalo je malo potaknuti, požuriti prirodu.

Stavljajući na sebe strašne maske i ovčja runa zvončari zaglušujućom bukom zvona tjeraju zle duhove zime. Na pitanje zašto to rade, odgovor je uvijek isti: "Zato što su tako radili i naši djedovi!" Postoje neke zvončarske skupine koje nikad ne izlaze iz svojih sela. Tradicija je važna zvončarima, ali važnije je što to nije samo nastavljanje običaja prenesenih na pozornicu, nego se ta pokladna manifestacija izvodi i u autentičnom seoskom ambijentu gdje je i nastala. Upravo zato ju je i UNESCO odabrao.

Pod pojmom zvončara obično mislimo na halubajske zvončare, svakako najdojmljiviju zvončarsku skupinu. Oni su, zapravo, i započeli Riječki karneval. Šezdesetih godina prošlog stoljeća, nakon fešte u selu, zvončari su odlazili i do Rijeke. To je preraslo u tradiciju i od toga je nastao jedan od najznačajnijih karnevala u Europi.

Kad su naši učenici počeli kreirati svoje maske, uživali su se u problematiku i proširili sa svojim idejama početni radni naslov izložbe "Hrvatske tradicijske maske u slobodnoj interpretaciji". Profesori, mentori ove izložbe nisu ih želeli ograničavati. Rezultat je začudna izložba maski nastala na nastavi gotovo svih predmeta struke. Tako su na crtanju i slikanju i nastavi pisma nastali strašni, čudovišni ratnici, ali i zaista lijepe, poetske maske koje koketiraju s tipom maski drugog velikog europskog karnevala

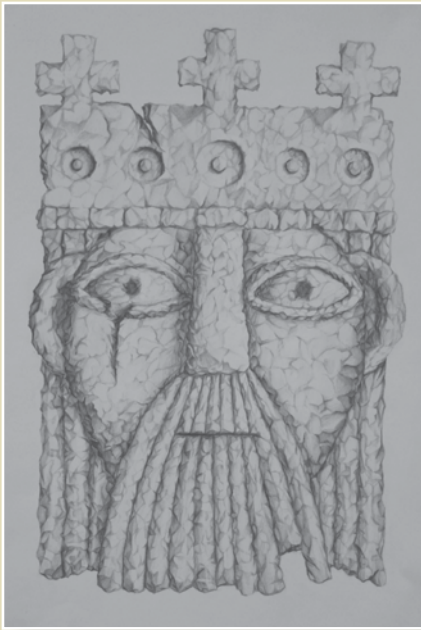
– venecijanskog, pa sve do neizbježnih i zarazno inspirativnih maski zasnovanih na afričkoj kulturnoj baštini. Na nastavi grafičkih tehnika nastale su zanatski vrsno izvedene minuciozne maske u tehnici višebojnog linoreza, te bakropisa i kombinaciji bakropisa s aquatintom. Specifične su maske nastale na nastavi tipografije zato što su bazirane na osnovnom tipografskom elementu – slovima. Na grafičkom dizajnu učenici su se poigrali projicirajući fotografije maski na svoja vlastita lica. Na kraju, izdvojio bih maske izvedene na odjelu za obradu metala. To nisu maske u smislu obrazina, to su maštovite ogrlice, a maske su samo povod, početni motiv.

Ninoslav Poljan, prof.,
voditelj grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna

Grafički odjel

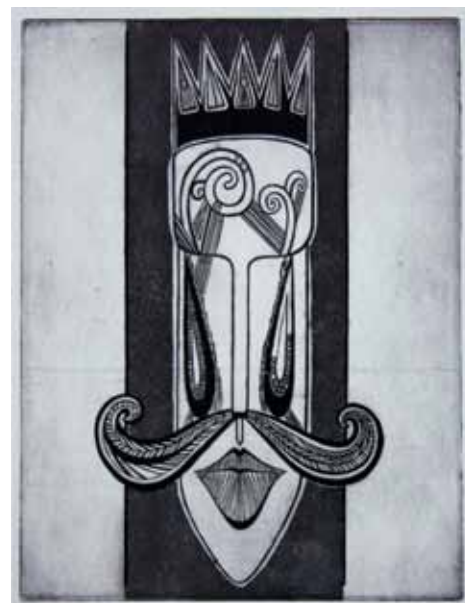
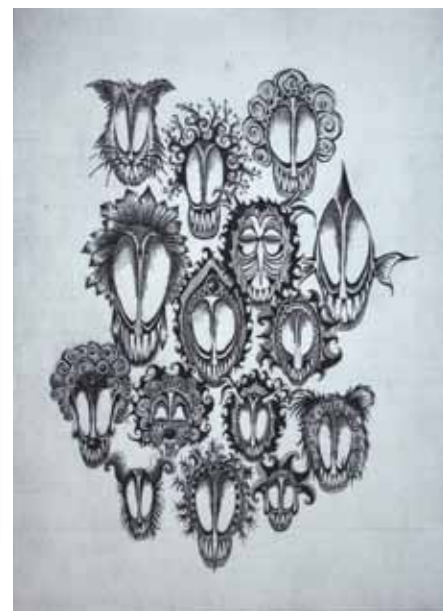
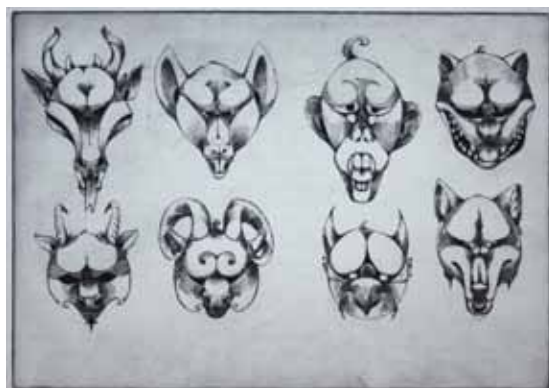

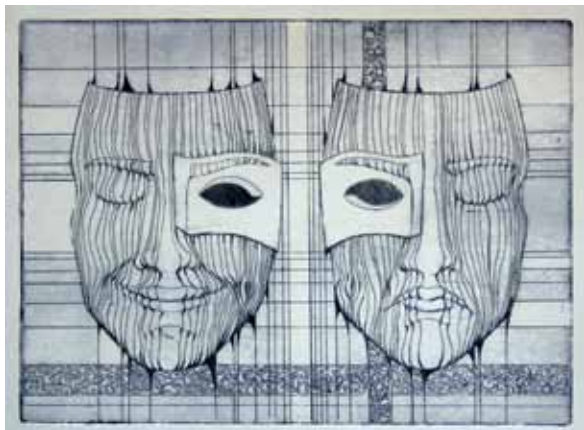

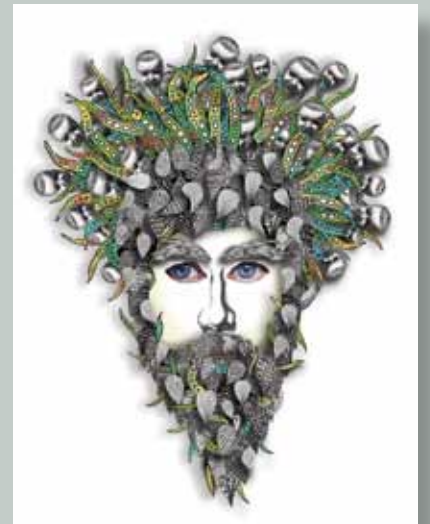

Odjel za dizajn metala

Profesori grafičkog odjela:

Damir Brčić, Jure Kokeza, Zlatica Kovačiček-Poljan, Vinka Mortigijja Anušić, Vlasta Pirnat, Ninoslav Poljan, Tomislav Tomić, Mateja Vincelj

Profesorica odjela za dizajn metala: Nada Škrlin

Učenici grafičkog odjela

Aron Adžijević, Marta Cvetković, Kristina Dimitrov, Ivan Đuđar, Dora Filipaj, Noa Emma Geras, Dora Horvat, Estera Jerabek, Helena Jurić-Šinkec, Eva Kedžo, Ana Marija Kerošević, Antonio Klasić, Matea Matić, Anela Memović, Ana Mendeš, Ramona Morić, Leopold Bogdan Poljan, Ivan Stanišić, Dorijan Strgar, Anna Šagadin, Lara Šimičić, Elizabeta Talić, Mate Nikola Tonković, Jet van der Touw, Tena Tuškan, Lana Vlahović, Jakov Vrbanec, Sven Žinić, Anna Artyushenko, Ivana Bačanek, Filip Bašić, Lora Elezović, Robert Fenrich, Ljubica Golubić, Monika Hodak, Ana Holjevac, Marta Jurčić, Irena Knapp, Laura Kuhar, Paola Kunc, Luka Leov, Vid Lončarević, Agata Lučić, Mia Matijević, Zdenko Mikša, Filip Pilj, Petra Piškor, Patricia Prevarek, Vinko Prša, Marijana Šimag, Matea Šiprak, Dora Unković, Dario Viduka, Jovana Vlaisavljević, Magdalena Zoričić, Lorena Almaši, Nikola Čižmešija, Jura Dobrilović, Adelina Dokman, Dorotea Dugošija, Otto Jagor, Monika Karlović, Mihael Klanjčić, Andrea Knežević, Lucija Mandekić, Domagoj Martinko, Marija Matić, Karlo Matoš, Iva Miloloža, Eda Migić, Dajana Pejić

Učenici odjela za dizajn metala:

Klara Snelec, Karla Damjana Radanović, Vedrana Krivec, Lea Ćurić, Lea Blažek, Dan Ibrahimović, Erica Šestan, Emilia Đurkan, Antun Purgar, Damir Benčak, Paula Jurić, Almir Kulašić, Tea Mlinarić, Ana Marija Cvitković, Andrea Šišić, Hrvoje Glavan

Učenice prvog razreda:

Karla Ban, Lucija Hranjec, Lana Mojica Medaković

Izdavač: Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb - Za izdavača: Marija Krstić Lukač - Voditelj salona: Igor Modrić - Postav izložbe: Profesori grafičkog odjela i odjela za dizajn metala - Predgovor: Smiljana Lazić Marinković, prof. i Ninoslav Polja, prof. - Fotografije: Jure Kokeza, Vinka Mortigijja Anušić i Vlasta Pirnat - Dizajn i grafička priprema kataloga: Vinka Mortigijja Anušić - Tisak: ArTresor - Naklada: 300 primjeraka